

„... OLYAN VOLT, MINT VALAMI TÁRSASJÁTÉK ...”

EGY NYUGTALANÍTÓ (?) REGÉNY – BARTIS ATTILA: NYUGALOM

„Labirintusjárás az új regény; méghozzá az és konstruálta labirintusé. [...] a labirintus közepén az elbeszélő és elveszíti önmagát, s csak a magában megbúvó állattal konfrontálódik s önnön meghasonlottságával... Így ötvözi Bartis regénye az önkeresést és önvesszejtést, valóságot és fikciót, mítoszt és ellenmítoszt.”¹

Bartis Attila 2001-ben megjelent könyve, *A nyugalom* Tódor János szerint „egy borzasztóan nyugtalanító könyv”.² Hasonlóan nyilatkozik a könyvről Károlyi Csaba az *Élet és Irodalom* lapjain: „A nyugalom nehezen feledhető könyv, és ennek nemcsak az az oka, hogy a kibontakozó történet felkavaró, hanem az is, hogy a megírás módja problematikus, nyugtalanító.”³

Ha visszagondolunk a regényre, igazat kell adnunk a kritikának, *A nyugalom* valóban egy nyugtalanító könyv. A nyugtalanság a regény kezdetétől egészen a regény lezárásáig jelen van. Megtaláljuk a helyszínekben és az emberi kapcsolatokban egyaránt. A cím ebben az esetben nem magára a műre vagy a regény témájára utal, hanem arra az állapotra, amelybe a főhős a regény cselekményének lezárulta után kerül. A nyomasztó színhelyek és a nyomasztó emberi kapcsolatok megszűnése vezet el a nyugalom eléréséhez.

EGYMŰFAJTALAN REGÉNY

A műfajtalán regény kifejezés már önmagában is abszurd. Mégis ezt a megfogalmazást kell alkalmaznunk. Egyáltalán az is kérdés, hogy az ide-oda ugrándozó, vándorló szövegrészekből felépülő alkotás tekinthető-e regénynek. Tény, hogy „a cselekmény »főszáljának« megrajzolása korántsem egyértelműen elvégezhető feladat.”⁴

Ha el is fogadjuk – és ezt tesszük –, hogy *A nyugalom* regény, akkor sincs könnyű dolgunk, ha szeretnénk pontosabban is behatárolni a műfajt, hiszen „felmerülhet több-kevesebb indokoltsággal a »rendszerváltásról szoló regény«, a »nemzedéki regény«, a »családtörténet« és a »művészregény« kategóriája is.”⁵ Az említett meghatározások mindegyike mellett találunk néhány fontos érvet.

A történet – a múltból felbukkanó emlékekkel⁶ – az 1956-os forradalomtól az 1992-es évig öleli fel a magyar történelmet. A regény valós cselekménye (az első felolvasóesttől az anya haláláig) a rendszerváltást követően – tehát maximum két év alatt játszódik le. Az ezt megelőző 34 évet csak emlékfoszlányokból és kisebb történetekből ismerjük meg. Így mégis képet kapunk egy letűnt korról (Kádár-korszak), és ezen keresztül összerakhatjuk azokat az apró részleteket, amelyek segítségével megismerjük az anya–fia gyűlölködés előzményeit, a kapcsolat megromlásának és elviselhetetlenné válásának okait. Arról, hogy a rendszerváltás után vagyunk, először a vasúti kocsiban utazó munkásoktól értesülünk, akik a hazavonuló orosz katonákról beszélgetnek. A visszaemlékezések során azonban képet kapunk a Kádár-korszakról is. Gondoljunk csak az ünnepezt színésznő és Fenyő elvtárs beszélgetéseire, vagy Andor álmára az ávósokkal. A mozaikokból egy nyomasztó korszak képét rakhatjuk össze, amely jelentősen eltér például a Csaplár Vilmos által rajzolt korképtől⁷. Kádár János neve mindössze kétszer említődik a regényben, először, amikor az anya megrendezi lánya látszattemetését, „de sem a párttitkár, se

1 Nagy Hajnalka: Szubjektumalkotás szubjektív módon (www.jamk.hu/ujforras/020507.htm)

2 Tódor János: Egy vérekes szem tükrében (www.iv.hu/modules.php?name=Ivlapok&op=viewarticle&artid=66)

3 Károlyi Csaba: Egy nyugtalanító regény, *Élet és Irodalom*, 2001. augusztus 31., 25.

4 Szilágyi Zsófia: Az iszapba ragadt idő (Bartis Attila: *A nyugalom*), Szilágyi Zsófia, *A féllábú ólomkatona*, Kalligram, Pozsony, 2005., 278.

5 Szilágyi Zsófia: i. m., 283.

6 Ilyen Jordán Éva története és a regény végén Eszternek feladott fénykép is.

7 Vö. Csaplár Vilmos: Igazságos Kádár János, *Magyar könyvklub*, Budapest, 2001. (Egyszer érdemes lenne a kortárs irodalomban – elsősorban a '90-es években és az azt követő időszakban keletkezett művekben – megvizsgálni a Kádár-korszak ábrázolását is.)

a művelődésügyi miniszter, se Kádár János nem állt a gödörnél”⁸, másodsor pedig amikor a fiú közli anyjával, hogy „Kádár János már régen meghalt, anyám”⁹.

Fontos momentumként jelenik meg a regényben '56 is. 1956 újabb keretet jelent a főhős életében. 1956-ban, a forradalom idején fogant meg az ikerpár, bár erről csak az utolsó oldalon értesülünk: „... ha jól számolom, amikor november végén visszafelé tartottak Budapestre, már öten ültek a hátsó ülésen.”¹⁰ És az utolsó oldalon értesülünk arról is, hogy a regény cselekményének végén éppen az '56-os eseményekre emlékeznek: „... az ablakból figyeltem, hogy mikor ér véget a Rádió előtt a koszorúzás”¹¹. A végkifejletről már a könyv fülszövege tudósít: Az anya „tizenöt éve a lábát sem teszi ki a lakásból. [...] És közben odakint szép lassan összeroskad egy politikai rendszer”¹².

A történetet felfoghatjuk családtörténetként is. Ha így tekintünk a regényre, akkor nem a hagyományos család felbomlását láthatjuk, amit akár Thomas Mann Buddenbrook házában, akár Marquez Száz év magányában láttunk. Itt szó sincs az ideális, szerető családi légkörről, ez „egy reménytelenül széthullott család története”¹³. Az apa nagyon korán elhagyja a családot, az anya pedig inkább foglalkozik saját karrierjével és szépségével, mint gyermekeivel. Ha végiggondoljuk, nem csodálkozhatunk azon, hogy Judit a bulgáriai hangversenyt kihasználva elhagyja az országot és a nyomasztó családi fészket. Andor azonban nem tud – kezdetben talán nem is akar – szabadulni anyjától egészen annak haláláig, nem szabadulhat, hiszen a játék végigjátszásához szüksége van ellenfelre. Az anyától való folyamatos távolodás azonban jelen van: „ahogy szép lassan vízzé vált a vér, amivel fiait etette a pelikán, úgy gyarapodott az emlékekben a hajdani vagyon és hatalom.”¹⁴ A mozaikkockákat összerakva azonban teljes képet kapunk a „család” harminchat évéről, a család teljes felbomlásáról. Persze az is kérdés, hogy beszélhetünk-e e két (három) ember esetében családról.

A regényben két nemzedék (szülő és gyermek) áll szemben egymással, harcol folyamatosan egymás ellen. Két nemzedék, amelyek közül az egyik (az anya) végigélte a Kádár-korszakot, annak minden előnyével és hátrányával együtt, és egy másik (Andor), amelyik a Kádár-rendszerben született, abban szocializálódott, de élete a rendszer bukása után is folytatódik. A műben a két nemzedék kibékíthetetlen ellentétét kísérhetjük végig a második nemzedék megszületésétől az első nemzedék eltűnéséig. Ez az időszak jelenti a második nemzedék – esetünkben Andor – számára a saját identitásának keresését, melyet csak úgy érhet el, ha az előtte lévő nemzedék, tehát anyja meghal.

Mindkét nemzedék a művészettel áll kapcsolatban. Az anya egykor ünnepest színésznő volt, akit a visszavonulást követően szinte mindenki elfeledett. A fiú pályakezdő író, aki még csak ismerkedik a sikerrel (1. felolvasóestek). Az anya esetében a művészettől való kényszerű visszavonulás az életről való lemondással egyenlő. Még 15 évig él a lakásában, anélkül, hogy egyszer is kimozdulna. Ha fia nem vásárolna neki, éhen halna. A fiú azonban éppen akkor kezd el egyre sikeresebb lenni, amikor elkezd kilépni anyja árnyékából, és megkezdí önálló életét.

„... OLYAN VOLT, MINT VALAMI (TÁRSAS)JÁTÉK ...”

„... már olyan volt, mint valami társasjáték, valami gazdálkodj okosan. [...] Szóval így utazta be nővérem a világot egy konyhaasztalra terített térképen, mint valami fröccsöntött játékbábu, amellyel anyám lép, de én mondom meg hová.”¹⁵ A főhős itt az anyja és a nővére (valójában önmaga) közötti levelezésről gondolkodik. Judit, Andor ikerestvére, távozása után egy ideig még küld leveleket, aztán ezek megszakadnak. Csak a regény végén tudjuk meg – a főhőssel együtt –, hogy Judit azért nem küldött több levelet, mert öngyilkos lett. Ezzel a ponttal kezdődik meg egy játék, amely egészen az anya haláláig tart. A főhős átveszi nővére szerepét, és bal kézzel írt leveleket küldet anyjának külföldre utazó ismerőseivel.

⁸ Bartis Attila: *A nyugalom, Magvető, Budapest, 2001. 60.*

⁹ BARTIS, 114.

¹⁰ Bartis, 325.

¹¹ U.o.

¹² Ezek a mondatok a kötet fülszövegén találhatóak.

¹³ Tódor János, i. m.

¹⁴ Bartis, 32.

¹⁵ Bartis, 223.

A játék, mint a legvégén kiderül, mindkét fél részéről „elfogadott” szabályok szerint zajlik. Az anya lánya minden levelére válaszol, amit Andor az íróasztal fiókjába rejt, felbontatlanul. A levelekről csak az anya halálakor derül ki, hogy üres papírlapok. Itt válik világossá, hogy az anya a kezdetektől tud a csalásról, mégis belemegy a játékba.

A műben azonban több játékba is bevonja az olvasókat a szerző, sőt, magát a művet is játékként fogja fel. A mű maga egy játék, egy kirakós játék, amelyet az olvasónak és a főhősnek együtt kell kiraknia. A játéknak ebben az esetben tétje is van: megtudja-e a főhős (és az olvasó) családjának történetét, és megérti-e saját múltját. A részletek összerakásához azonban segítségre is szükség van¹⁶. Kellenek olyan segítők, akik a teljes kép egy-egy darabkához juttatja Andort a beszélgetések és az együtt megélt „kalandok” által. A legfőbb segítség ebben a játékban Fehér Eszter, aki nem utolsó sorban Andor nővérének, Juditnak a helyettesítője.

A család története is egy játék során derül ki. Az anya többször panaszkodik fiának, hogy nem ismeri a rokonságot, a felmenőit. Ezt felhasználva Andor, Eszter segítségével, elkészíti a családfát, amely talán nem is valós, de kielégíthetné az anya egyik kívánságát. Kielégíthetné, de mivel a családfán Weér Rebeka egy mellékvonalon található, az anya hisztériás roham közepette széttépi az ajándékot, és mindenért Esztert hibáztatja. Az anya kezdetől ellenzi fia Eszterrel való kapcsolatát, mintha csak a gonosz boszorkány próbálná megakadályozni, hogy a főhős segítőtőhöz jusson¹⁷ az általa kezdeményezett, de egyedül meg nem oldható feladathoz.

A játék átszövi a főszereplők múltját is. Az anya színésznő, aki a színházban játszik. Andor pedig kisgyerekként többször a játékba menekül Judit segítségével (vaknak tette magát stb.). Amikor mindkettejük életében lezárul a korábban megkezdett – és eddig jól működő – játék, melyet Judit távozása vált ki, elkezdődik egy új játék, a levelezés. A játék mindkettejük életének szerves része, amelyet az is erősít, hogy az anya színházi díszletekkel veszi körül magát, megteremtve ezzel az elhagyott játéktér, a színház légkörét. Az anya halálával azonban véget ér a játék. Andor nem csak az anyja iránti gyűlölettel vezérelve szabadul meg a bútoroktól, hanem azért is, mert a játszótárs elvesztésével feleslegessé válik a játéktér fenntartása. A lakás teljes kitakarítása tehát egyenlő a játéktér, ha tetszik a színpad lebontásával.

A regény végén Eszter sem véletlenül tűnik el Andor életéből. Nem állíthatjuk biztosan, de feltételezhetjük, hogy ők ketten többet már nem találkoznak, hiszen a játék véget ért, a hősnek nincs tovább szüksége segítőtársra. Eszter tehát ugyanarra a sorsra jut, mint a többiek (V. Rebeka és Jordán Éva), akik, miután segítségére voltak a játszó hősnek – ha tetszik, átadták neki saját képkeockáikat –, eltűnnek vagy öngyilkosok lesznek.

A REGÉNY VISSZATÉRŐ MOTÍVUMAI

A regény során több olyan motívummal találkozunk, amelyek nemcsak a regény mozaikdarabjait kapcsolják össze, hanem egymással is szoros kapcsolatban vannak, ezzel is erősítve a mozaikok összetartását.

Az első motívum egyben az első élményünk is a könyvről: a szem. A kötet címlapján egy vérekes szemet találunk, amely több szempontból is szoros kapcsolatban van a regény szövegével. A szem folyamatosan az anyával kapcsolatban jelenik meg, már a regény kezdetén is: „... azt szerettem volna, ha látja a halott tekintetét, azt a tekintetet, amely semmiben nem különbözött az élőtől, amelynek kékes derengése szombattól egy tizenöt éve üresen várakozó sír mélyét fogja bevilágítani, mert nem lehetett a szemét lecsukni”¹⁸. Amikor Andor megtalálja halott anyját, a nő már másfél napja halott, beállt nála a hullamerevség, a szemét nem lehet lecsukni. Először a halál beállta sem egyértelmű Andor számára: „... egy pillanatig azt hittem, hogy még él, mert nyitva volt a szeme, és úgy nézett át rajtam, mint a homályos üvegen”¹⁹.

Judit, Andor nővére utolsó levelében ennyit ír anyjának: „Tisztelt anyám, ha látni kíván, akkor majd ne csukják le a szemét”²⁰. A lány – aki egyébként már tíz éve halott – kérése teljesül: az anya nyitott szemmel kerül ugyanabba a sírba, amelybe 15 évvel korábban eltemette lánya minden itthon maradt holmiját.

¹⁶ Segítségre vannak az Eszternek tett vallomások, a Juditnak írt elbeszélések és a Jordán Évánál tett látogatások is.

¹⁷ Az egész történet vizsgálható lenne a mese oldaláról is.

¹⁸ Bartis, 7.

¹⁹ Bartis, 275.

²⁰ Bartis, 16.

A szem magához a főhőshöz is erősen kötődik, ugyanis gyerekkorában egyszer úgy próbálta meg magára vonni anyja figyelmét, hogy vaknak tette magát. A kisgyerek ekkor éppen úgy néz át mindenben, saját anyján is, mint a halott anyja rajta, „mint a homályos üvegen”.

A szem még egy szempontból nagyon fontos: jelképévé válik annak a „nyomkereső olvasói logikának”²¹, amelyet a szöveg és az a játék megkövetel, melyre az előzőekben már utaltam. Az olvasónak, mint egy jó nyomozónak, a főhőssel együtt kell megismernie annak múltját, a család történetét, és egyben együtt kell átélniük a magyar történelem közel ötven évét.

Visszatérő motívumként jelenik meg a műben a pelikán is: a pelikán mint madár – és a család címerén megtalálható jelkép –, valamint a Pelikán mint tollmárka. A pelikán először a család ősi címerén tűnik fel, és ez a kép egyáltalán nem véletlen: „fiókáit saját vérével itató pelikán mint az anyai önfeláldozás szimbóluma kontrasztot alkot a gyermekeitől az anyatejet saját szépsége érdekében megtagadó anya alakjával”²². Az anya ahelyett, hogy magát áldozná fel gyermekeiért, elemésztí őket: Judit öngyilkos lesz, Andor pedig alig várja anyja halálát. A címert a narrátor-főhős először a vidéki plébánia homlokzatán pillantja meg²³, így a vidéki felolvasás bemutatása, és az azt követő este leírása nagyon is fontos helyet foglal el a regényen belül, hiszen Andor itt találkozik először múltjával.

A Pelikán töltőtoll, a címerhez hasonlóan, végig jelen van a műben: a főhős ezzel írja novelláit és készülő regényét is – amely talán az általunk is olvasott mű. A Pelikán töltőtoll és a családi címer a mű végén összefonódik: Andor anyja sírjára a családi címet szeretné vésetni, mivel a kőfaragónak nincs ilyen mintája, kénytelen tollát neki adni. A képpel már csak egy apró gond lesz: a pelikán fészében nem kettő – amely megegyezik a gyermekek számával –, hanem három fióka van. A főhős így egyszerre szabadul meg gyűlölt anyjától és a tolltól, amely az írás eszközeként mégis erősen köthető az anya személyéhez. A pelikán motívuma még egyszer megjelenik a műben az anya emlékével való végső leszámolás pillanatában. A lomtalanításkor kitett színpadi kellékek elpusztítását így írja le a szerző: „végig akartam nézni, ahogy a pelikánszájú gép felzabálja a maradékot”²⁴. A pelikán így nemcsak a gyerekek elemésztőjévé (az anya révén), hanem az anya emlékének elpusztítójává is válik.

A pelikán motívumhoz is kapcsolódik a vér motívuma. A fiókáit vérével tápláló pelikán mellett a vér több kontextusban is megjelenik. Andor gyermekként a színház kelléktárából beszerzett vérpatronok segítségével játssza el az orrvérzéseket, amelyek kimentik őt az iskolai feladatok alól. Az ikertestvérevel, Judittal akkor kezd megváltozni Andor kapcsolata, amikor a lány túlesik az első menstruáción. Az írás is erősen kapcsolódik a vér motívumához: „Te mások vérével írsz! / Csak fekete tintával írok, anyám. / Ez nem tinta, ez az én vérem. / Ha vér, akkor is kizárólag a sajátom, anyám.”²⁵. Az anya saját hanyatlását összeköti fia írói pályájának sikerével. Minél sikeresebb író Andor, azaz minél sikeresebb Andor önmegértése, múltjának megértése és a család múltjának megismerése, annál távolabb kerül anyjától, és annál erősebb benne az anyától való szabadulás vágya.

A vérmotívum azonban az említetteken túl is erősen kapcsolódik a családhoz, hiszen a család a Weér nevet viseli. A motívum ilyen sokrétűsége azonban az előbbieket is figyelembe véve, nem „nem a legjobb ötlet”²⁶, hanem egyenesen adja magát.

Jelentéssel bír a műben többször megjelenő fiókmotívum is. A fiók, mint arra Nagy Hajnalka felhívja a figyelmet²⁷, a regényben a tudatalatti szimbóluma. Andor a fiókba ugyanúgy rejti el a nem kívánt dolgokat, mint ahogy a tudatalattinkban tároljuk azokat az emlékeket, amelyeket nem szeretnénk felidézni. A főhős az íróasztal fiókjában tartja Judit utolsó levelét és anyja Juditnak írt „válaszleveleit”. A fiók tartalma, a tudatalattihoz hasonlóan, rejtve maradt egészen a mű végéig, amikor is az anya felfeszíti az íróasztal fiókját. Ezzel az aktussal minden eltitkolt dolog a felszínre kerül, a főhős számára pedig – meglátva az üres levélpapírokat – világossá válik, hogy az anyja az elmúlt tíz évben tudatában volt annak, hogy fiával levelezik. A fiók feltörése ily módon azonos a tudatalatti feltörésével, a főhős múltjával, cselekedeteivel való szembenézésével. Az anya ekkor szembesül azzal a

21 Láng Zsolt: *A réműlet formája, Élet és Irodalom*, 2001. augusztus 31., 25.

22 Szilágyi Zsófia: *i. m.*, 282.

23 Bartis, 28.

24 Bartis, 288.

25 Bartis, 183.

26 Károlyi Csaba: *i. m.*, (Károlyi Csaba a vér motívumának – egyébként alapos – kidolgozását rossznak tartja, amely saját paródiájává válik.)

27 Nagy Hajnalka: *i. m.*

ténnyel is, hogy lánya, akit 15 éve „eltemetett”, már tíz éve valóban halott.

Fontos megemlítenünk még a helyszíneket, amelyek szintén felfoghatók egyfajta motívumként. A regényben megjelenő helyszínek szinte kivétel nélkül nyomasztóan hatnak az olvasóra. A főhős és anyja lakása a kettejük közötti feszült viszony eredményeként nemcsak a főhősre, de magára az olvasóra is nyomasztóan hat. De ugyanílyen az összes többi helyszín is, a felolvasás helyszínétől a pap lakásáig, amely – nyilván nem véletlenül – a Weér család egykori kastélyában található. A legnagyobb talán a V. nevű prostituált szállása és a Balkán Gyöngye, ahová Andor többször visszatér. Ezek a helyek azonban fontos szerepet töltenek be a mű egészét tekintve: a nyomasztó színhelyek szorosan összekapcsolódnak a nyugtalanító és egyben felfedezendő múlttal. Az anya halála és a színpadi kellékek eltakarítása után a lakás elveszti nyomasztó hangulatát, bár ezzel együtt Andor visszajut egy bizonyos szintig a gyermekkorhoz²⁸. Feltételezhetjük, hogy ezek – ti. az anyától való megszabadulás – után nem fog visszatérni a regényben megismert nyomasztó helyekre. Ha figyelmesen olvasunk, rájövünk, hogy erre nincs is sok oka, hiszen minden megváltozik²⁹.

KIÜRESEDETT KAPCSOLATOK

A regényben, mint erre már utaltam, nem véletlenül csak kiüresedett, néha állati szintre süllyesztett³⁰ kapcsolatokkal találkozunk. Ezek a kapcsolatok – az anya kivételével – csak arra kellenek a főhősnek, hogy a játékban előre haladhasson. Az anya azonban maga a játszótárs, a legyőzendő ellenfél, aki nélkül nincs játék sem.

Az anya kettős szerepet tölt be a főhős életében: elválaszthatatlan az anyától a játék miatt, de folyamatosan jelen van benne a szabadulás vágya is. Kettejük kapcsolatában felfedezhetjük az Oidipusz-mítoszt is – melynek női szerepét Weér Rebeka talán színházban is eljátszotta. A mítoszt azonban átírják. A fiú tisztában van vele, hogy vágyai anyja iránt ébredtek, de kettejük vonzalma nem teljeseedik be. Ezt a főhős még az Esztert kezelő orvosnak is tudtára adja az anyját jellemezve: „... félbehagyott egy ígéretesnek induló baszást a fiával.”³¹ Ám ez a félbemaradt aktus mégis beteljesül, ha csak közvetett módon is, ugyanis Jordán Évát többször anyjához hasonlította: „Hol voltál fiam? – Tulajdonképpen magánál, anyám.”³²

Jordán Éva szerepe ebből kifolyólag kettős: egyrészt az anya alteregója, másrészt a hős segítője. Az anyát és Jordán Évát több közös jegy is összekapcsolja. Mindketten mandulaszapot árasztanak maguk körül, arról ismerik meg Andort megérkezésekor, hogy két rövidet csenget, mindkét nő azonos módon sminkeli magát és életkoruk is azonos. Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy Éva ott van az ikertestvérek születésénél, és a fogantatás idején is az anya közelében van. Ha mindehhez hozzátesszük, hogy az apa, Darvas Andor szeretője is volt, szinte azt kell gondolnunk, hogy Jordán Éva maga Weér Rebeka. Ami azonban erősen elkülöníti őt az anya személyétől, az az, hogy nemcsak az anyát, de fiát is ő indítja el a művészi pályán. Az anyát Éva indítja el a színészi pályán, ezzel egyúttal ő lesz a játék kiindulópontja is.

Az anya és lánya viszonya hasonló, mint anya és fia viszonya. Itt is megtörténik a csábítás: az anya elszereti Judit szeretőjét. Nem véletlen az sem, hogy Judit szeretője korát tekintve akár az apja is lehetne. Itt újra felfedezhetjük az Oidipusz-mondát, csak éppen fordított felállásban.

Az anya Jordán Évához hasonlóan kapcsolatba hozható V. Rebecával, a prostituálttal is. Ezt a kapcsolatot nemcsak a név, hanem a madármotívum is erősíti. V. Rebeca éppúgy törí el a madarak szárnyát, mint ahogy W. Rebeka igyekszik letörni gyerekei szárnyát. Az anya számára Andor írása „miezaszemét”, Judit hegedűjátéka pedig „miezaricsaj”. A prostituálnál a főhős 25 törött szárnyú madarat talál, ami újabb kapcsolatot jelent a családdal. Judit 25 évesen lesz öngyilkos, azaz 25 évesen keresztbe török a karrierje, az élete. És azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a családi címerben egy pelikánmadarat találunk.

Érdekes a testvérpár kapcsolata is. Judit tulajdonképpen Andor másik énje. A testvér tovább él a főhősben. Andor nem egyszerűen átveszi Judit szerepét a levelezésben, ezzel elindítva egy újabb játékot, hanem a lány benne

²⁸ Elég ha arra gondolunk, hogy az első éjszakán, amelyet anyja nélkül tölt a lakásban, megjelenik az ágyba vizezés motívuma, amely összefügghet az anya elvesztésével.

²⁹ V. Rebeca, a prostituált meghal, a kis kocsmát átfestik – ezzel megszüntetve nyomasztóságát –, Eszter pedig – vélhetőleg végleg – elutazik.

³⁰ Gondoljunk itt a Jordán Évával átélt szexuális érintkezésekre.

³¹ Bartis, 246.

³² Bartis, 179.

kezd tovább élni. Andor kettős személyisége az írásban is megjelenik. Jobb kézzel írja elbeszéléseit, de bal keze Judité, ezzel a kezével írja Judit leveleit. Ez egy ponton túl már skizofrén meghasonlottságként is felfogható. Judit Andor azon fele, aki szembe mer szállni az anyával, külföldre távozik. Ez az, amit Andor sosem tenne meg. Ez a kettősség az írásban is megjelenik, az író kijelenti, hogy „az írás [...] nem teszi lehetővé a valóság és a fikció elválasztását”³³.

Az ikertestvér mellett Andor két énje két nőben is megjelenik. Eszter Andor jobbik fele, akiben a „széplelkű intellektus”³⁴ jelenik meg. Andor rosszabbik fele a már többször emlegetett Jordán Éva, akiben a főhősben „megbúvó” vad, állati erők jelennek meg. Eszter tehát nemcsak Judit mása, de egyben Andor jobbik fele is. A két lány ugyanazt a szerepet tölti be, a főhős többször is hasonlóságokat talál köztük (pl. mindketten úgy állnak, mint a jegenyék).

Ha megvizsgáljuk a szereplőket, azt vehetjük észre, hogy „csak két szereplő van, a többi szereplő anyja s fia megszemélyesített énformulája”³⁵. Minden szereplő azért van jelen, hogy a főhőst közelebb vigye a megoldáshoz. Még az anya alakmásként megjelenő Jordán Éva is ezt a szerepet tölti be. Ő testesíti meg – bár csekély mértékben – az anyai szeretetet: segíti Andor írói karrierjét.

Felhasznált szépirodalom

Bartis Attila: *A nyugalom*, Magvető, Budapest, 2001

Felhasznált szakirodalom

Demény Péter, Bartis Attila: *A nyugalom*, *Kortárs*, 2001/11. 116-117.

Károlyi Csaba: *Egy nyugtalanító regény*, *Élet és Irodalom*, 2001. augusztus 31., 25.

Láng Zsolt: *A rémület formája*, *Élet és Irodalom*, 2001. augusztus 31., 25.

Nagy Hajnalka: *Szubjektumalkotás szubjektív módon* (www.jamk.hu/ujforras/020507.htm)

Rácz Péter: *Ex libris*, *Élet és Irodalom*, 2001. október 12., 21.

Szilágyi Zsófia: *Az iszapba ragadt idő* (Bartis Attila: *A nyugalom*), *A féllábú ólomkatona*,

Kalligram, Pozsony, 2005., 276-285.

Tódor János: *Egy vérekes szem tükrében*

(www.iv.hu/modules.php?name=Ivlapok&op=viewarticle&artid=66)

33 BARTIS, 154.

34 Nagy Hajnalka, *i.m.*

35 Nagy Hajnalka, *i.m.*